HE 109/2024 vp
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL ry
Helsinki 29.9.2024
Dn:o 91/12/2024

Eduskunnan hallintovaliokunta

Asia **HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025**

Viite: **Eduskunnan hallintovaliokunnan lausuntopyyntö 25.09.2024, teemana sisäinen turvallisuus**

Valtion talousarvioesitys 2025

”Hallitusohjelman tavoitteena on turvallinen ja kriisinkestävä oikeusvaltio Suomi. Toiminnan painopisteinä ovat kansallisen turvallisuuden ja yhteiskunnan kriisinkestävyyden vahvistaminen, sisäisen turvallisuuden strategisista ydintehtävistä huolehtiminen sekä keskeisten kansalaisille tarjottavien palvelujen varmistaminen. Tavoitteiden saavuttaminen muuttuneessa turvallisuusympäristössä edellyttää turvallisuusviranomaisten suorituskyvyn turvaamista, hyvää ennakointi- ja analyysikykyä ja yhteistä tilannekuvaa sekä riittäviä toimivaltuuksia.”

Hätäkeskuslaitos

Hätäkeskuslaitoksesta

Hätäkeskuslaitokselle on asetettu seuraava tulostavoitteet:

— Hätäkeskukset vastaavat nopeasti ja välittävät avuntarpeeseen tarkoituksenmukaisen avun viivytyksettä.

— Hätäkeskuslaitoksen toiminta ja palvelut ovat luotettavia ja lisäävät turvallisuuden tunnetta.

— Hätäkeskustoiminta on varmistettu kaikissa oloissa.

Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on hätäkeskuspalvelujen tuottaminen sekä hätäkeskuspalvelujen tuottamiseen liittyvä pelastustoimen, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen viranomaisten toiminnan tukeminen. Tavoitteena on kehittää eri viranomaisten ja muiden yhteistyötahojen välistä yhteistyötä niin, että hätätilanteiden ennakointi ja hoitaminen olisi entistä tehokkaampaa.

Samaan aikaan Hätäkeskuslaitoksen toimintamenoja ollaan vähentämässä 0,6 miljoonaa euroa, mikä vastaa noin 3 %:a Hätäkeskuslaitoksen toimintamenoista.

Hätäkeskuslaitoksen toimitiloihin kohdistuu merkittäviä toimintamenomäärärahatarpeita, sillä hätäkeskusten infrastruktuuri vaatii tulevaisuudessa korjausmenoja mm. toimipisteiden uusinnan osalta. Tämä

johtaa siihen, että Hätäkeskuslaitos joutuu toimipisteiden uusinnan ohella arvioimaan sitä, missä määrin toimipisteiden uusintaan kohdistuva kustannuspaine rahoitetaan, sillä uusittavat toimitilat sijaitsevat suojelutiloissa ns. tavanomaisten toimitilojen sijasta. Mikäli menolisäystä ei huomioida riittävässä laajuudessa tulevina vuosina rakennustarpeen realisoituessa, voidaan säästöjä pyrkiä järjestämään lähinnä henkilöstön määrää säätelemällä. Jos ns. salihenkilöstön määrä vähentyy tämän seurauksena, on riskinä se, että säästöt realisoituvat viiveajoissa hätäilmoitusten vastaanottamisen ja käsittelyn osalta.

Hätäkeskuspäivystäjän koulutukseen hyväksyttävien määrä säilytetään 48:ssa, kuten edellisinäkin vuosina. On tärkeää kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että resurssiensa puitteissa Hätäkeskuslaitos kykenee vastaaman asiakkaiden palvelutarpeeseen sekä syvässä rauhantilassa että mahdollisissa kriisitilanteissa.

Poliisitoimi

Yleistä poliisitoimesta

Vaikka poliisien määrä on muutaman viime vuoden aikana lisääntynyt ja suunnitelmien mukaan sitä ollaan vielä lisäämässä, olemme vielä kaukana vuoden 2010 tasosta. Vuonna 2010 poliisien määrä oli 7875 poliisimiestä (htv). Vuoden 2023 toteuma oli 7594 henkilötyövuotta, 2024 arvio toteumasta on 7698 ja vuoden 2025 tavoite on 7754. Pienet lisäykset eivät merkittävästi lisää poliisin operatiivista suorituskykyä. Suunta on oikea, mutta tavoitteen saavuttaminen on haasteellista. Samaan aikaan laitokset joutuvat myös tinkimään määräaikaisiin virkasuhteisiin palkkaamisesta sekä harkitsemaan tarkasti määräaikaisten virkasuhteiden jatkamista niiden päättyessä.

Sisäisen turvallisuuden selonteossa vuonna 2021 todetaan poliiseja tarvittavan 8200, mikäli poliisi haluaa turvata riittävän läsnäolon ja hälytysvasteen kaikkialla Suomessa. Poliisimiesten vähentyminen on näkynyt erityisesti HARVA-alueella, jossa poliisipartioiden määrä on laskenut huomattavasti 2010-luvulla. Partioiden määrän väheneminen on heikentänyt poliisin kykyä vastata esim. terrori-iskuun tai muihin vaativiin poliisitehtäviin HARVA-alueella.

Venäjän oikeudeton hyökkäys Ukrainaan ja sen jälkeinen Suomen Nato-jäsenyys lisäävät myös Suomen riskiä joutua vieraiden valtioiden hybridivaikuttamisen kohteeksi. Hybridivaikutusta voi tapahtua monella eri tasolla ja tällä hetkellä poliisin kyky vastata sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvaan hybridivaikuttamiseen on heikko. Tänäkin vuonna Suomessa on tapahtunut poikkeuksellisia tuhotöitä ja murtoja esim. vesihuoltoon ja puhelinmastoihin.

”Erityisenä poliisin ennalta estävän toiminnan kohderyhmänä ovat nuoret yhteistyössä mm. koulujen kanssa.” Kirjaus vaikuttaa ontolta, koska tällä hetkellä poliisin voimavaroja nimenomaisesti keskitetään ennaltaehkäisevästä toiminnasta operatiiviseen toimintaan, vaikkakin ennalta estävään toimintaan ja nuoriso- ja koulupoliisitoimintaan onkin osoitettu erikseen kohdennettavaa varallisuutta.

”Poliisin suorituskykyä vahvistetaan lisäämällä poliisin voimavaroja operatiiviseen toimintaan.” Ennaltaehkäisevälle toiminnalle ei juurikaan ole olemassa helposti vertailtavia

tunnuslukuja, jolloin esimerkiksi kenttätoiminnan hälytysvasteaikojen paranemista on helpompi toteuttaa siirtämällä sinne resursseja. Resursseja on helppoa siirtää heikommin mitattavasta toiminnosta paremmin mitattaviin.

Valvonta- ja hälytystoiminta sekä liikenneturvallisuus

Poliisilaitosten priorisointipaineessa säästöt ja leikkaukset ovat kohdistuneet pääsääntöisesti muuhun kuin hälytystoimintaan. Rikostorjunnassa on viitteitä ongelmista rekrytoida henkilöstöä tutkintatoimeen. Tutkinnassa työskentelevät henkilöt raportoivat toistuvasti riittämättömistä resursseista, jotka näkyvät erityisesti ns. päivittäisrikostutkinnassa, jossa ei ole aikaa selvittää rikoksia. Henkilöstö joutuu vastoin ammattietiikkaansa kirjaamaan tutkittavia tapauksia keskeytetyiksi, koska aikaa tutkintatoimenpiteisiin ei ole, vaikka juttu sinänsä olisi selvitettävissä. Resurssien puute johtaa lisäksi siihen, ettei kaikissa tapauksissa suoriteta muita kuin välttämättömiä ja välittömiä esitutkintatoimia. Tällöin mm. osa kotietsinnöistä jätetään tekemättä.

Toimintavalmiusajan parantaminen vaatisi enemmän partioita, jotta niiden toiminta-alueet pysyisivät toiminnallisesti järkevinä. Mikäli toimintavalmiusaikaa pyritään parantamaan nykyisillä resursseilla, joudutaan tekemään entistäkin suurempia leikkauksiin ennalta estävästä toiminnasta, mikä tulee vähentämään entisestään muun muassa nuorten parissa tehtävää työtä (koulupoliisitoiminta), liikenteenvalvontaa sekä poliisimiesten jalkautumista yleisillä alueilla. Poliisimiesten partiointitehtävien ohessa suorittama ennalta estävä valvonta tulee vähenemään. Leikkaukset tulevat todennäköisesti kohdistumaan ennalta estävään toimintaan ja tämä tulee näkymään rikostilastoissa.

Resurssien siirto jatkuvasti toiminnosta toiseen, jotta tunnusluvut ja tilastot saadaan näyttämään ’sopivilta’, ei palvele poliisitoimen kehitystä pitkällä aikajänteellä. Jatkuvat painopistemuutokset ja niihin liittyvät organisaatiouudistukset aiheuttavat henkilöstössä epävarmuutta ja työuupumusta.

Rikostorjunta

”Poliisi on johtava esitutkintaviranomainen. Rikostorjuntaa vahvistetaan tietojohtoisesti ja rikoslajineutraalisti kansalaisten turvallisuuden lisäämiseksi. Yhteiskunnan ja yksilön kannalta haitallisimmat rikokset ja uhat torjutaan. Väkivaltaa, järjestäytynyttä rikollisuutta sekä nuoriso- ja jengirikollisuutta torjutaan ja ennalta estetään suunnitelmallisesti laajan keinovalikoiman avulla. Lisäksi varmistetaan yhdenmukainen rikosten esikäsittelytoiminta ja tehokas päivittäisrikosten tutkinta.”

Tutkinnan henkilötyövuosiin ei ole tulossa merkittäviä panostuksia. Poliisin rikostutkinnasta tuleva viesti kertoo, että työuupumusta on havaittavissa entistä useammilla, eikä rikostutkintaa koeta houkuttelevaksi työtehtäväksi. Resurssien puute vaikeuttaa erityisesti piilorikollisuuden paljastamista. Kerätyn rikostiedustelutiedon analysointi ja tiedon hyödyntäminen operatiivisessa poliisitoiminnassa vaatisi enemmän henkilöstöresursseja.

Rikostorjunnan luvuissa tulee näkymään myös valvonnan sekä poliisipartioiden ennalta estävän toiminnan tason lasku. Vähentynyt valvonta tulee heikentämään päivittäisrikosten selvitysprosenttia. Vuonna 2009 rikostorjunnan tuottavuus (selvitetyt rikoslakirikokset / htv) oli 84. Vuoden 2021 toteuma oli 78 ja arvio vuoden 2024 osalta on 70. Vuoden 2025 osalta tavoite on yli 70. Trendi on laskeva ja kirjaukset toiminnan vahvistamisesta tai tehokkaasta

toimimisesta ovat katteettomia oletuksia. Poliisin panostaessa väheneviä resursseja entistä enemmän vakavan rikollisuuden selvittämiseen, jää päivittäisrikollisuuden selvittäminen entistä vähäisemmälle. Poliisin rikostutkinnassa on jo pitkään ollut trendinä, että resurssia on kohdennettu mm. julkisuudessa esiin nousseisiin rikoslajeihin ja niiden tutkintaan (esim. talousrikokset, ihmiskauppa läheissuhdeväkivalta). Poliisissa ei ole enää vuosiin kyetty panostamaan tehokkaaseen päivittäisrikostutkintaan, joka koskettaa suurinta osaa niistä kansalaisista, jotka joutuvat rikoksen kohteeksi.

Poliisi on liukumassa koneistoksi, jossa ns. normaali kansalainen kohtaa poliisin vain saadessaan rangaistusvaatimuksen kameravalvonnan perusteella tai saadessaan kotiin ilmoituksen, että kellarikomeromurtoa ei tutkita. Tämä tulee ennen pitkään näkymään kansalaisten luottamuksessa sekä suhtautumisessa poliisiin.

Resurssien heikentyessä rikosten esitutkinta on pakko keskeyttää yhä useammassa tapauksessa. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa rikosten sarjoittamista tapahtuu entistä vähemmän. Tutkinta- ja valvontaresurssien heikentyessä myös piilorikollisuus lisääntyy. Varsinkin huumausaine- ja talousrikollisuus on usein piilorikollisuutta, jolloin esitutkinnan rajoittaminen tulee näkymään tilastoissa näiden rikollisuuslajien vähenemisenä, mikä luo väärän mielikuvan toiminnan tehokkuudesta. Tämä on vaarallista toimivan kansalaisyhteiskunnan ja rikosvastuun toteutumisen näkökulmasta.

Rikostutkinta on siirtynyt suuntaan, missä julkisuudessa esille nousevia ongelmia ratkotaan kohdennetulla rahoituksella. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa riittämätöntä henkilöstömäärää siirrellään yksiköstä toiseen sen mukaan mihin rahoitusta on kohdennettu. Siirrettävät henkilöt ovat aina jostain toisesta resurssista pois. Nämä muutokset eivät näy hetkessä, mutta pitkällä aikajänteellä muutokset näkyvät selvästi esimerkiksi tyytyväisyydessä ja poliisien halukkuudessa hakeutua tutkintatehtäviin, kuten on osittain tällä hetkellä.

Lupahallinto

Lupahallinnon toimia suunniteltaessa tulee muistaa, että sähköiset palvelut eivät ole kaikkien kansalaisen tavoitettavissa. Vanhukset ovat epävarmoja digitaalisten palveluiden käyttäjiä. Samoin osalla Suomessa oleskelevista ulkomaalaisista ei ole digitaaliseen asiointiin tarvittavia välineitä kuten pankkitunnuksia tai tunnistautumiseen soveltuvaa henkilökorttia. Poliisin palveluverkko tulee pitää riittävän kattavana, jotta kaikilla on lähtökohtaisesti mahdollisuus saada poliisin lupapalveluista henkilökohtaista palvelua.

Kansalaisten ikääntyessä lupavalvonnan työtaakka kasvaa erityisesti ikäihmisten lupa-asioissa, kuten passi-, ampuma-aseluvat ja ajo-oikeusluvat.

Poliisikoulutus

Poliisikoulutuksen aloituspaikkoja on nostettu vuodesta 2017 alkaen. Opiskelijapaikkojen määrä on nostettu 400:aan ja suunnitelmien mukaan se nostettiin 500 aloituspaikkaan vuonna 2024 ja 450:een vuonna 2025. Poliisiammattikorkeakoulun aloituspaikat on pitkästä aikaa saatu kurssilaisia täyteen, mikä ei ole ollut itsestäänselvyys. Poliisin määrärahapaineessa nyt koulusta valmistuvia uhkaa kuitenkin työttömyys ja työttömyyden uhka leijuu myös tulevina vuosina valmistuville.

Aiempina vuosina työllisyydellä on ollut merkittävä vaikutus koulutukseen hakijoihin. Vuosina, jolloin koulusta valmistui suoraan kortistoon, hakijamäärät romahtivat huomattavasti verrattuna vuosiin, jolloin koulusta valmistuneet pääsivät suoraan töihin. On kuitenkin huomioitava, että valtiolla on koulutus ja työllistämismonopoli poliisissa.

Poliisiorganisaation tulisi luoda järjestelmä, jossa poliisiammattikorkeakoulusta valmistuville taattaisiin työpaikka. Tämä voitaisiin järjestää siten, että poliisihallinnolla olisi erikseen kohdennettu rahoitus valmistuville poliiseille puolen vuoden tai vuoden määräaikaiseen virkaan. Viranhoitopaikka voitaisiin osoittaa poliisin resurssimallin mukaisesti sinne, missä vapaita virkoja on eniten täyttämättä. Tämä edesauttaisi valmistuvien poliisien hakeutumista myös mm. HARVA-alueille.

Suojelupoliisi

Supo on ilmoittanut joutuvansa turvautumaan YT-menettelyyn, jossa henkilöstöä vähennetään noin 60 henkilötyövuodella. Irtisanomisilla pyritään hakemaan noin 4 miljoonan euron säästöjä. Nykyisessä maailmanpoliittisessa tilanteessa, joka talousarviossakin tunnistetaan, (”*Turvallisuusympäristön epävakaus syventyy ja pitkittyy. Venäjä pyrkii vaikuttamaan Suomeen ja muihin länsimaihin erilaisin hybridioperaatioin.”*) päätös Supon alijäämäisestä rahoituksesta vaikuttaa kyseenalaiselta. Tällä on vaikutus Supon operatiiviseen suorituskykyyn ja työnantajakuvaan. Pari vuotta sitten Supo rekrytoi henkilöstöä uusiin virkoihin ja nyt heitä ollaan irtisanomassa rahapulan vuoksi. Tätä ei voida pitää pitkäjänteisenä toimintana varsinkin, kun valtionhallinto kilpailee nyt ja tulevaisuudessa sekä työvoimasta että aivan erityisesti koulutetuista ammattilaisista.

Supon toimintavalmiutta kehitettäessä tulee huomioida myös paikallispoliisin resurssien merkitys Supon toiminnalle. Supo kerää tietoa paikallispoliisin kenttä- ja hälytyspartioilta sekä rikostutkinnasta. Resurssien väheneminen näkyy myös Supon mahdollisuutena saada tietoa kentän operatiivisilta toimijoilta. Lisäksi tulee huomioida poliisitoimen kyky reagoida Supon esille nostamiin uhkakuviin.

Poliisin toimitila- ja ICT-kustannukset

Poliisin määrärahat ovat nousseet huomattavasti verrattuna aiempiin vuosiin. Korotukset eivät ole kuitenkaan riittäviä suhteessa kulutason nousuun. Poliisin kiinteistökulut ovat nousseet huomattavasti määrärahoja enemmän. Kiinteistöjä koskeva rahoitusvaje kiinteistöjen suhteen on useita kymmeniä miljoonia (n. 30–50 miljoonaa riippuen laskentatavasta). Poliisilla on käytössään lukuisia kiinteistöjä, joissa on laajoja sisäilmaongelmia, jotka jo tällä hetkellä vaarantavat työtekijöiden terveyden.

Poliisin ICT-kustannukset ovat kasvaneet huomattavasti ja tulevat kasvamaan tulevina vuosina, kun ohjelmistolisenssit kallistuvat ja vanhenevia ohjelmia joudutaan uudistamaan. Samaan aikaan talousarviossa arvioidaan toimintaedellytysten ja suorituskyvyn paranevan palveluiden digitalisoinnilla ja kustannustehokkaalla ICT-suorituskyvyllä. Poliisin viime vuosien ICT-hankkeet ovat epäonnistuneet useasti ja aiheuttaneet vain huomattavia kuluja organisaatiolle, ei toimintaedellytysten tai suorituskyvyn paranemista. Yksi merkittävä syy on ollut budjetin alijäämäisyys, sillä ICT-hankkeista on toistuvasti leikattu määrärahoja, kun poliisi on joutunut säästämään omista toiminnoistaan.

Lopuksi

Entistä pahemmin työuupunut poliisihenkilöstö on kovan paineen alla yhteiskunnan lisääntyvien vaatimusten takia. Henkilöstö kokee, ettei se pysty vastaamaan kansalaisten ja yhteiskunnan kasvaviin tarpeisiin. Muun henkilöstön (esim. vartijat, tutkinta- ja lupasihteerit) riittävä määrä on turvattava, jotta nämä tehtävät eivät siirry poliisihenkilöstön tehtäviksi. Poliisin sopeuttaessa alijäämäistä rahatilannetta on käynyt juuri näin: pitäessään viimeiseen asti kiinni poliisien määrästä, laitokset vähentäneet muun henkilöstön määrää.

Työt eivät kuitenkaan ole vähentyneet mihinkään, ainoastaan niiden tekeminen on vaihtunut siviilitaustaisilta virkamiehiltä poliisitaustaisille virkamiehille.

Poliisin henkilöstössä on siis huolestuttavan paljon merkkejä työuupumuksesta, mutta tilanne on vakava myös Hätäkeskuslaitoksessa, jonka sairauspoissaolomäärät ovat valtionhallinnon korkeimpien joukossa.

Tulevaisuuden näkymiä poliisiorganisaatiossa pidetään haastavina. Yhä useampi näkee, ettei organisaatiossa ole etenemismahdollisuuksia ja entistä useampi suunnittelee alanvaihtoa. Poliisin virkatutkinnon suorittaneet kokevat ongelmaksi sen, että vähiä alipäällystö- ja päällystöpaikkoja täytetään organisaation ulkopuolelta siviilitutkinnolla tulevilla henkilöillä.

Poliisiorganisaatio koetaan keskimäärin heikommaksi työpaikaksi kuin valtionhallinnon muut virastot (Valtion henkilöstön työtyytyväisyys vuonna 2023, VMBaro). Poliisihallinto oli kaikilla mitatuilla osa-alueilla heikompi, kuin koko valtion keskiarvo ja useimmiten kaikista mitatuista toiminnoista heikoin. Työpaikan vaihtoaikomuksessa organisaatio edusti kärkipäätä. Poliisin henkilöstötilanteessa on viitteitä Ruotsin poliisissa tapahtuneesta kehityksestä, jossa poliiseja alkoi siirtyä pois organisaatiosta syistä, jotka on Suomessakin nostettu esille henkilöstöbarometrissa.

On hyvä muistaa, että vaikka toimintaa on pakko priorisoida taloudellisten resurssien puitteissa, on poliisilla kuitenkin velvollisuus suoriutua kaikista lakisääteisistä tehtävistään. Poliisilla on myös virkavastuu toimistaan, ja virkavastuu kohdentuu sekä tekemisiin että tekemättä jättämisiin. Vaikka poliisi tekee laaja-alaista yhteistyötä muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, on viimesijainen vastuu sisäisestä turvallisuudesta ja mm. terrorismin torjunnasta yksiselitteisesti ja lakisääteisesti poliisilla.

Oikeushallinto

Oikeushallintoon ei ole osoitettu eritystä säästötarvetta. Tämä tukee oikeusvarmuuden ja rikosvastuun toteutumista. Sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon osalta määrärahojen vähentäminen yhdestä kohdasta johtaisi siihen, ettei toimintaa kyettäisi turvaamaan koko sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon ketjussa. Suomi on saanut useita huomautuksia EU:lta siitä, että erityisesti rikosasioiden hoito on vaarantunut rikosvastuun toteutumisen osalta sen vuoksi, että prosessia on pidetty liian pitkäkestoisena, mikä on vaarantanut sekä rikoksesta epäillyn että asianomistajan oikeuden saada asiansa kohtuullisessa ajassa käsiteltyä viranomaistoiminnassa.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL ry

Jonne Rinne
puheenjohtaja

Mika Nygård
järjestöpäällikkö

Suomen Poliisijärjestöjen Liittoon kuuluu runsaat 11 000 jäsentä poliisista, oikeusministeriön hallinnonalalta ja hätäkeskuslaitoksesta.

Asemamiehenkatu 2, FI-00520 Helsinki
+ 358 9 3484 2400
Y-tunnus 0202256-1
spjl.fi